

AZ 1987-BEN BEVEZETETT KÉT TANÍTÁSI NYELVŰ KÉPZÉS TÖRTÉNETE

Takács Ildikó

Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kar

„Die Grenze meiner Sprache ist
auch die Grenze meiner Welt.”

(L. Wittgenstein)

A két tanítási nyelvű középiskolai képzést a nyolcvanas években végbemenő változások tették lehetővé. Az orosz nyelv visszaszorulásával egyidejűleg hódítottak teret a nyugati nyelvek. Tanulmányomban a két tanítási nyelvű oktatás hazai megjelenésével, a kezdeti nehézségekkel, a jogi szabályozással, valamint az egyik első generációs iskola bemutatásával foglalkozom. Az általam vizsgált gimnázium történetét már többen is kutatták, több szakdolgozat is készült róla (*Simon, 2002; Tóth, 2003; Domokos, 2003*). Az első generációs két tanítási nyelvű gimnáziumok túlnyomó részének iskolatörténete már napvilágot látott. Ilyen például a nagykállói Korányi Gimnáziumról szóló könyv, ami 1965–1995 között ismerteti a gimnázium múltját (*Boros és Kállai, 1995*), a mohácsi Kisfaludy Gimnázium 1935–2005 közötti történetének ismertetése (*Kedves, 2005*), a jászberényi Lehel Vezér Gimnázium 225. jubileumi évkönyve, mely 1767–1992 között mutatja be az iskola történetét (*Csomor és Nagy, 1992*), a balatonalmádi Magyar–Angol Tannyelvű Gimnázium jubileumi évkönyve (*Bognárné, 2009*), a sárospataki Rákóczi Gimnázium 450 éves jubileumi évkönyve (*Dobay, 1981*) és a mosonmagyaróvári Kossuth Lajos Gimnázium története (*Persa, 1984*).

Kutatásomban azokra a kérdésekre keresem a választ, hogy mi alapozta meg a két tanítási nyelvű iskolák létjogosultságát, hogyan rendelkeztek/-nek a törvények a hazai nyelvoktatásról, kiváltképp a két tanítási nyelvű iskolákról, mely nyelveken és hol kezdődött meg a képzés, milyen nehézségekkel kellett szembenézniük a pedagógusoknak és diákoknak, és mely tantárgyakat lehet célnyelven tanítani.

1. Az idegen nyelvek oktatásának története hazánkban

1.1. Nyelvpolitika a kezdetektől 1918-ig

A nyelvpolitika olyan tevékenység, mely a nyelvi helyzetet konkrét célok érdekében fenntartja vagy megváltoztatja. Ez határozza meg többek között, hogy mely nyelvek szerepeljenek kötelezően vagy választhatóan a köz- és felsőoktatásban, illetve, hogy a társadalmi élet mely területein mely nyelvek használata lehetséges, kötelező vagy tilos (*Csernicskó*, 2014. 64. o.).

Az idegen nyelvek iskolai oktatásban történő céljait, intenzitását, valamint sorrendjét a társadalom szükségletei mellett meghatározzák a politika világában zajló hatalmi viszonyok. Magyarországon a latin nyelv helyett 1784-ben *II. József* a német nyelvet vezette be hivatalos és oktatási nyelvként. 1790 és 1844 között a magyar igazgatás hivatalos nyelve a latin volt, majd 1844-től (1849 és 1861 kivételével) a magyar. A magyar nyelv hivatalossá tételéért az 1790–91-es országgyűlésen harcot indító magyar politikai elit azonban már 1792-től elérte, hogy a magyar nyelv tantárgy legyen az iskolákban (*Döbör*, 2006. 50. o.). A II. világháború után az orosz lett a kötelezően tanítandó idegen nyelv, majd a rendszerváltás után az oroszzt a nyugati nyelvek tanulása váltotta fel (*Nógrádiné*, 2002. 18. o.).

1.2. Nyelvoktatás 1918–1949 között

1928 és 1932 között a két szegedi felsőoktatási intézménybe, az Állami Polgári Iskola Tanárképző Főiskolára és a Ferenc József Tudományegyetemre beiratkozott hallgatók vizsgálatából kiderült, hogy az egy idegen nyelvet beszélők aránya 27,3% volt. Ebben a korban az idegen nyelvek közül a német nyelvet beszélték a legnagyobb arányban, melyben az is szerepet játszott, hogy a főiskolán német nyelvtanár – képzés is zajlott, melynek felvételi kritériumai között szerepelt a német nyelv ismerete (*Fizel*, 2014. 249. o.).

Az 1938. évi tanterv közvetlen előzményeként jelentős problémának tekintették azt, hogy éveken át tanítanak nyelvet anélkül, hogy magát a beszédet is megtanítsák a diákoknak, és ezzel szemben az iskola tehetetlennek bizonyult. Az oktatáspolitikai a második világháborút megelőző időszakban az élő idegen nyelvek oktatása terén a német nyelvet helyezte előtérbe, a középiskolákban emellett francia, angol és olasz nyelv volt a választható második idegen nyelv. A tantervben megfogalmazódott továbbá, hogy a nehezen értelmezhető irodalmi művek helyére érdekes és élvezetes olvasmányok kerüljenek. Elsődleges cél volt a nyelv elsajátítása, ennek érdekében elkezdődött a beszédgyakorlatok szorgalmazása. Már a két világháború között megfogalmazódott az a ma is érvényes gondolat, hogy a tanuló olyan magasabb rendű nyelvismeretre tegyen szert, amely segítségével a középiskola befejezése után önmaga is továbbfejlesztheti tudását (Horváth, 2007. 7–8. o.).

Az 1946. évi – a háború utáni első – tanterv következtében az idegen nyelvek oktatásában a német nyelv addigi elsődlegessége megszűnt, helyette angol, francia vagy orosz nyelvet javasolt, attól függően, hogy melyik nyelv bevezetéséhez biztosítottak a feltételek. Az idegennyelv-oktatás választható jelleggel az ötödik osztályban vette kezdetét heti öt órában. A polgári fiú- és leányiskolákban kötelezővé tették egy nyelv tanulását heti két órában. Az általános gimnázium harmadik osztályában kezdődött el az idegen nyelv tanítása (Horváth, 2007. 9. o.).

1.3. Az orosz nyelv hegemoniája az oktatásban (1949–1988)

1949 szeptemberében az Oktatásügyi Minisztérium rendeletében bevezette az általános iskola felső tagozatán, valamint a középiskola első és második osztályában az orosz nyelv kötelező oktatását. A rendelet bevezetése, a hirtelen jött változások komoly feszültséget és problémákat eredményeztek, ugyanis tanterv, tankönyvek és tanárok hiányában kellett megkezdeni az orosz nyelv oktatását. Az általános iskolai tananyag az orosz nyelv elsajátítása mellett célul tűzte ki a Szovjetunió, a szovjet társadalom, az ifjúság és a kultúra megismerését. A gimnáziumi tantervek gazdag irodalmi szövegekre épültek, negyedik osztályban stiliztikát, verstant, költői műfajokat tanultak (Horváth, 2007. 9–10. o.).

Az ötvenes évek miniszteri rendeletei szabályozták a nyugati nyelvek tanítását. Nem tiltották be őket, egyszerűen a központilag szabályozott órakeret szűk korlátok közé szorította oktatásukat. Az 1962. évi tanterv elsődleges feladatának

azt tekintette, hogy a mindennapi élet legfontosabb tárgyköreiben folytatódnó idegen nyelvi beszéd elsajátításához szükséges készségek és jártasságok fejlődjenek. Az 1964. évi gimnáziumi tanterv megkövetelte az idegen nyelven folytatott óravezetést. Célként nem a nyelvtani szabályok ismeretét, hanem azok szóban történő alkalmazását határozta meg. A hatvanas években az eredmények nem voltak kielégítőek, viszonylag alacsony óraszám mellett túl sokat vártak el a diákoktól. Az 1974-es tantervben az óraszám csökkentése mellett rövidítették a tananyagot is, azonban ez csupán csak átmeneti megoldást jelentett, hosszabb távra korszerűbb módszerekkel újabb programokat kellett készíteni, melyek a társadalmi igényeket is kielégítették. 1978-tól elindult az általános iskolák negyedik osztályától kezdődően a nyelvoktatás. 1984-től bevezetésre került fakultációs keretek között a második idegen nyelv oktatása is az általános iskola utolsó két évében (Horváth, 2007. 11–16. o.).

Az 1985. évi I. törvény az oktatásról kijelentette, hogy az óvodai nevelés és az iskolai nevelés–oktatás nyelve a magyar mellett minden beszélt nemzetiségi nyelv. A nemzetiségekhez tartozó diákok anyanyelvükön, illetve két nyelven részesülhetnek óvodai nevelésben, iskolai nevelésben és oktatásban.

1987-ben elindult a kéttannyelvű képzés, mely következtében az iskolák saját maguk határozták meg a kötelezően választható tantárgyként oktatott idegen nyelveket. Ez azt vonta maga után, hogy az orosz szakos tanárok esetében beindult az átképzési láz, mivel nem volt elegendő angol, német és francia szakos nyelvtanár, ráadásul a nyugati nyelveket oktató tanárok egy részét az újonnan létrejövő cégek szerződtették magas fizetésekkel (Horváth, 2007. 13–14. o.).

2. A két tanítási nyelvű iskola

Európában a két tanítási nyelvű oktatás elsősorban a középiskolákban működik, azonban az 1990-es évektől az alapfokú oktatásban is jelen van. Kelet-Közép-Európában a két tanítási nyelvű általános iskolák számát tekintve Magyarország az első helyen áll (Fehér könyv, 2012. 13. o.).

A 26/1997. MKM rendelet két tanítási nyelvű iskolának azt az intézményt tekinti, melyben a nevelő- és oktatómunka a magyar nyelv mellett más tannyelven zajlik. A célnyelven tanított tárgyak megválasztása az iskola jogköre, azonban évfolyamonként legalább három tantárgyat kell célnyelven oktatni, ez – a magyar nyelv és irodalom tantárgy kivételével – bármely tárgy lehet,

de legalább két évig kell célnyelven tanítani azokat a tárgyakat, melyekből érettségi vizsga tehető. Az oktatás formáját az osztályba felvett tanulók nyelvtudása határozza meg, az előkészítést nem igénylő két tanítási nyelvű oktatás két formában valósulhat meg. Az egyik a nyolcadik osztály végéig szervezett korai két tanítási nyelvű oktatás, illetve a kilencedig osztálytól kezdődő oktatás azok részére, akik stabil nyelvtudással rendelkeznek a célnyelvből. Azok számára, akik az általános iskola befejezéséig nem jutottak el arra a szintre a célnyelvből, hogy gimnáziumi tanulmányaikat két tanítási nyelvű osztályban megkezdhessék, egy éves nyelvi előkészítő évfolyammal kezdetű meg a két tanítási nyelven folyó oktatás.¹

A 20/2012-es EMMI rendelet úgy határoz a Nyelvi előkészítő évfolyamról, hogy csak abban a középiskolában folytatható, ahol három egymást követő tanévben teljesülnek az alábbi feltételek: a nyelvi előkészítő nevelés–oktatásba felvett tanulók legalább nyolcvan százaléka érettségi bizonyítványt szerzett a célnyelvből, a tanulók nyolcvan százaléka szerzett Közös Európai Referencia-keret (továbbiakban KER) szerinti B2 szintet igazoló érettségi vizsgaeredményt, vagy államilag elismert nyelvvizsgát. Az iskolának a második idegen nyelvből az iskola pedagógiai programjában meghatározott évfolyamokon az oktatás feltételeit oly módon kell biztosítani, hogy a középiskolai nevelés–oktatást nyelvi előkészítő évfolyamon kezdő tanulók számára a kötelező tanórákon biztosítsa az emelt szintű érettségire való felkészítés feltételeit. Amennyiben ezeknek a feltételeknek nem tesz eleget az iskola, a következő tanévben nem hirdethet felvételt nyelvi előkészítő évfolyamra.²

A fentiekben már ismertettem azt, hogy mely tárgyakat, milyen feltételek mentén lehet célnyelven oktatni, a következőkben viszont arról szeretnék szólni, hogy a jogszabályok mely tárgyak idegen nyelven történő oktatását javasolják az egyes korosztályok számára. A 6–7 éves korosztályra jellemző, hogy játékos tevékenységeken keresztül, gátlások nélkül sajátítják el az idegen nyelv alapjait. Ebben a korosztályban nagy jelentősége van a készségtárgyak – testnevelés, ének-zene, rajz, technika – idegen nyelven való oktatásának, de a környezetismeretet is lehet célnyelven oktatni. A 4/2013. EMMI rendelet javaslatot tesz az általános iskolák 5–6. osztályában a természetismeret, a történelem, a célnyelvi civilizáció, valamint az informatika, továbbá 7–8. osztálytól

¹ 26/1997. MKM rendelet

² A 20/2012. EMMI rendelet 137. §

biológia, földrajz, fizika, kémia, valamint matematika célnyelven történő oktatására. Az ének-zene érzelmi hatása révén jól közvetíti a nyelvet, nem hiába választja sok iskola már az első osztálytól az idegen nyelven történő oktatását. A korai két tanítási nyelvű oktatás célja, hogy a nyolcadik osztály végére közép-szintű nyelvtudással rendelkezzenek a tanulók. A célnyelv oktatásakor gyakran felvetődik a kérdés, mit is tekintünk célországoknak, hiszen az angol és a német nyelv esetében több célországról is beszélhetünk. A 20/2012. EMMI rendelet erre a kérdésre azt a választ nyújtja, hogy a feladat minél több célország bemutatása, továbbá meghatározza, hogy a célnyelvből a harmadik évfolyamtól kezdődően évi öt témazáró dolgozatot kell megírni, valamint hangsúlyozza a csoportbontás jelentőségét az eredményes munka elérése érdekében. A fenti rendelet a két tanítási nyelvű középiskolák céljával a többnyelvűség elérését határozza meg. A funkcionálisan egyenrangú idegen nyelv és anyanyelv folyamatos használata tágítja a diákok látókörét, segítséget nyújt az előítéletek leépítésében, valamint a saját értékek felfedezésében. Fontos cél továbbá, hogy a nyelvről való gondolkodást a nyelven való gondolkodásnak fel kell váltania.³

A 20/2012. EMMI rendelet alapján a két tanítási nyelvű általános iskolai nevelés–oktatás feltétele, hogy a KER alapján⁴ hatodik évfolyamon az A2 szintet, valamint nyolcadik évfolyamon B1 szintű nyelvtudást kell elérni. Az érintett iskolák a célnyelvi mérést a tanév rendjéről szóló miniszteri rendeletben meghatározott időpontban rendezik meg. A mérések eredményét a hivatal által közzétett javítókulcsok alapján állapítja meg az érintett iskola, valamint az eredményeket évfolyamonként és idegen nyelvenként lebontva a honlapján közzéteszi, továbbá a hivatal részére is megküldi.⁵

Ezen rendelet alapján abban a középiskolában folytatható két tanítási nyelvű nevelés–oktatás az adott célnyelvből, melyben három egymást követő tanévben a tanulók ötven százaléká a tizedik évfolyam végére eléri a KER szerinti B2 szintű nyelvtudást, a képzés indulásának tanévére beiratkozott tanulók legalább nyolcvan százaléká a célnyelvből két tanítási nyelvű érettségi vizsgabizonyítványt szerzett, és a tanulók kilencven százaléká rendelkezik KER szerinti B2 szintű nyelvtudást igazoló érettségi vizsgaeredménnyel vagy államilag elismert nyelvvizsgával. Amennyiben a középiskola nem felel

³ 26/1997. MKM rendelet 3. melléklet

⁴ KER meghatározások az 1. sz. mellékletben

⁵ 20/2012. EMMI rendelet 135. § és 4/2013. EMMI rendelet 3. §

meg az előbbieken felsorolt kritériumoknak, a következő tanévben kezdő évfolyamra nem hirdethet felvételt.⁶ A Nemzeti Alaptanterv emelt szintű képzés esetén a 10. évfolyam végére a B1-B2 szintet célozza meg, azonban a tanulmányok befejezésekor a B2, azaz a középszint várható el a diákoktól, viszont egyes programoknál a C1 szint, azaz a felsőfok is elérhető.⁷

3. A kéttannyelv bevezetése, az első lépések

Hazánkban a nyolcvanas évektől kezdve vált nyilvánvalóvá a nyugati nyelvek térhódítása. A fordulópont 1988-ban következett be, ugyanis a kötelező orosz nyelv ekkortól szorult vissza, átadva helyét az angol és a német nyelvnek. A két tanítási nyelvű gimnáziumok bevezetésének első lépései 1987-re tehetőek. A nyolcvanas évek alatt több kísérlet, fejlesztés is folyt az idegennyelv-oktatás terén, azonban jelentős mértékű áttörésről korábban nem beszélhetünk (*Csizér, Dörnyei és Nyilasi, 1999. 193.; Vámos, 2008. 17. o.*).

1984 júliusában készült el a fejlesztési koncepció első változata, ezt követően megindult a kéttannyelvű gimnáziumi oktatás fejlesztése. A koncepcióban a nyelvi előkészítő évet négy tanév követte. A nyelvi előkészítő év az általános iskolát végzett tanulók számára kíván esélyt biztosítani egy adott nyelv magas szintű elsajátításához. Az idegen nyelvű tantárgyak úgy biztosítják a magas óraszámú idegen nyelvoktatást, hogy közben az óraszámokban nem figyelhetünk meg drasztikus növekedést. 1984–1986 között zajlott le a tanterv és oktatási program koncepciójának kidolgozása, a bevezetés és működés pénzügyi és jogi feltételeinek megteremtése, valamint a nemzetközi szerződések megkötése (*Vámos, 2008. 17–18. o.*).

Az orosz célnyelvű gimnáziumok indítása 1984–1985-ben a meglévő tárgyi feltételek és orosz szakos tanárok tekintetében zökkenőmentesnek bizonyult, szemben az angol, német, francia, olasz, valamint spanyol tannyelvűekkel, azonban a nyugati nyelvek nagyobb érdeklődést váltottak ki. A nyugati célnyelvekre elegendő számú iskola pályázott, míg a magyar–orosz tanítási nyelvű iskolák minisztériumi „ösztönzésre” indultak el, így végül 3-3 orosz,

⁶ 20/2012. EMMI rendelet 136. §

⁷ Nemzeti Alaptanterv A pont

angol, német és francia, valamint 1-1 spanyol és olasz iskolában indult meg a kéttannyelvű oktatás. A tantárgyak kiválasztásánál nagy hangsúlyt fektettek arra, hogy a nagyobb presztízsű felsőoktatási irányok (jogász, közgazdász) felvételi tárgyait célnyelven tanulhassák a diákok, így esett a választás a történelem, a földrajz, a biológia, a fizika és a matematika célnyelven történő oktatására (Vámos, 2008. 19. o.). „A kétnyelvű tanulás előnyeit 1987-ben a vártnál többen értékelték nagyra, ezért már az első felvételi jelentkezés időszakában rekordot döntött az érdeklődő általános iskolások száma. A méreteket érzékeltetik az adatok: az első beiskolázási évben 2950 tanuló, a másodikban 4981 fő jelentkezett a 10 majd 14 iskolába, azaz mintegy 300 fő jutott egy-egy 30 fős iskolai osztályra” (Vámos, 2008. 21. o.).

Az esélyegyenlőség biztosítása érdekében nagy jelentőségűnek tartották az előkészítő évet, valamint sajátos felvételi rendszert dolgoztak ki. Egyetlen írásbeli feladatsor kitöltésével a tanuló az összes kétnyelvű középiskolába jelentkezhetett. A rangsort központi számítógépes technikák segítségével alakították ki. A vizsgán a kreativitást, a kommunikációs képességet, valamint a probléma-megoldási képességet vizsgálták. A rendszerváltást követően kéttannyelvű szakközépiskolák és általános iskolák is létesültek, utóbbiak száma közel húsz év alatt hetven fölé emelkedett (Vámos, 2008. 17–22. o.).

1. táblázat. Az első generációba tartozó két tannyelvű gimnáziumok (Kajdi, 2009)

<i>„A” verzió (egy éves nyelvi előkészítő)</i>	<i>„B” verzió (fél éves nyelvi előkészítő)</i>	<i>„C” verzió (Nincs nyelvi előkészítő)</i>	<i>Cél-nyelv</i>	<i>Osztályok száma</i>
Magyar–Angol Tannyelvű Gimnázium és Kollégium, Balatonalmádi			angol	2
Minerva Két Tanítási Nyelvű Gimnázium, Budapest			angol	2
Rákóczi Gimnázium, Sárospatak			angol	2
Kölcsey Ferenc Gimnázium, Sárospatak			francia	1

Takács Ildikó

<i>„A” verzió (egy éves nyelvi előkészítő)</i>	<i>„B” verzió (fél éves nyelvi előkészítő)</i>	<i>„C” verzió (Nincs nyelvi előkészítő)</i>	<i>Cél- nyelv</i>	<i>Osztályok száma</i>
Mohácsi Kisfaludy Károly Gimnázium			francia	1
Mikszáth Kálmán Líceum, Pásztó			francia	1
Mezőberényi Petőfi Sándor Evangélikus Gimnázium és Kollégium			német	2
Kossuth Lajos Gimnázium, Mosonmagyaróvár			német	1
Korányi Frigyes Gimnázium és Kollégium, Nagykálló			német	2
Kodály Zoltán Gimnázium, Pécs			olasz	2
Budapesti Műszaki Szakképzési Centrum Trefort Ágoston Két Tanítási Nyelvű Szakközépiskolája			spanyol	2
	Lehel Vezér Gimnázium, Jászberény		orosz	1
	Leőwey Klára Gimnázium, Pécs		orosz	1
	Teleki Blanka Gimnázium, Szakközépiskola, Szakiskola és Kollégium, Tiszalök		orosz	1
		Pécsi Apáczai Csere János Nevelési Központ Gimnáziuma	angol	1
		Tolnai Lajos Gimnázium, Gyöng	német	1
		Kőrösi Csoma Sándor Két Tanítási Nyelvű Baptista Gimnázium, Budapest	orosz	2

4. A két tannyelvű oktatás különböző formái és a többnyelvű személyek jellemzői

A nyelv az emberi kommunikáció eszközeként nagy jelentőséggel bír a különböző kultúrák közötti kapcsolatban, ezért jelenthetjük ki, hogy a kétnyelvűség kívánatosabb, mint az egynyelvűség a kisebbségi és többségi csoportok számára egyaránt. Azonban a tapasztalatok alapján a kétnyelvűség problémakörét jellemzően a kisebbségekkel kapcsolatban vizsgálják, mert a fennálló hatalmi viszonyok miatt rájuk sokkal nagyobb nyomás nehezedik a két nyelv elsajátítása szempontjából (*Lesznyák, 1996. 217. o.*).

Egy adott etnikum fennmaradásának fontos tényezője lehet a kisebbségi nyelv megtartása, ugyanakkor a többségi nyelv elsajátítása is elengedhetetlen. A társadalmi és politikai jellegű megközelítésekben gyakori az identitás jellegű definíciók megfogalmazódása, míg a nyelvészeti és pszicholingvisztikai definíciók a nyelvtudás és nyelvhasználat felől fogalmazódnak meg. A nyelvhasználat esetében az is kiemelt fontosságú, hogy egy adott személy a nyelvet milyen környezetben, kikkel és milyen témában használja. Kétnyelvű egyének esetében sem igaz az állítás, miszerint a két nyelv azonos szinten áll, ugyanis az egyik nyelv rendszerint domináns. A kétnyelvűség lehet hátrány is, amennyiben egy személy nyelvi készsége mindkettő nyelv esetében alacsony szinten ragad. Ez az úgynevezett félnyelvűség, ami szociális és kognitív hátrányokat okoz. A nyelvek elsajátításának sorrendjét tekintve különbséget tehetünk szimultán és szekvenciális kétnyelvűség között. Előbbinél a gyermek egyidejűleg sajátítja el a két nyelvet. Csoportosan általában olyan társadalmakban keletkezik, ahol mindkét nyelv magas státusszal rendelkezik, valamint politikailag is egyenértékű. A leggyakoribb esetben szekvenciális kétnyelvűségről beszélünk, mivel a kisgyermek környezete általában egynyelvű. A második nyelv elsajátításának megkezdése három éves korra tehető, mikor már a gyermek egyre több családon kívüli programon vesz részt, például játszótéren az vagy óvodában (*Lesznyák, 1996. 218–220. o.*).

A két tannyelvű iskolák csoportosításának legelterjedtebb, legelfogadottabb tipológiája az 1980-as évek végén megjelent Skutnabb – Kangas csoportosítás az iskola nyelvi céljait, a célok elérése érdekében használt oktatási nyelvek számát, valamint a megcélzott tanulói csoportokat veszi alapul. További lényeges csoportosítási szempont az, hogy az oktatás célként az egy- vagy

a többnyelvűséget tűzte-e ki célul. *Baker* az egynyelvűsége törekvő típusokat gyenge hatékonysági típusoknak, míg a hosszú távú kétnyelvűsége törekvőket magas hatékonysági típusoknak jelöli meg. A gyenge hatékonysági típusok egyik formája az úgynevezett elsüllyesztés, ami abban az esetben keletkezhet, ha a gyermek nem az anyanyelvén kezdi meg tanulmányait. Ennek következtében az anyanyelv elsorvad, és mivel a többségi nyelv elsajátításához sem kap megfelelő segítséget a gyermek, így a második nyelv sem fejlődik kellőképpen. Az átmeneti kétnyelvű oktatási programok elsősorban az Egyesült Államokban működnek. Ezek lehetőséget biztosítanak a gyermeknek arra, hogy az iskoláztatás első felében a tanórákon anyanyelvüket is használhassák. A szegregációs típusú oktatás a kisebbség nyelvén folyik, egynyelvűsége törekszik, ennek érdekében pedig nem biztosítja a többségi nyelv oktatását. Ez alapján az osztályozás alapján a magyarországi két tanítási nyelvű oktatási rendszer a magas hatékonyságú típusba sorolható (*Lesznyák*, 1996. 224–228. o.).

Az iskolai nyelvoktatás sikerességét és módját nagymértékben befolyásolják az egyéni különbségek. Gyermekes esetében a memória alapú folyamatok, míg a felnőtteknél a szabályrendszeren alapuló folyamatok jellemzőek (*Sebestyénné*, 2011. 80. o.).

5. Kritériumok a két tannyelvű képzésben

5.1. Tankönyvek

A tankönyvek szakmai készségeket fejlesztenek, segítséget nyújtanak a tanulás jobb megszervezéséhez és megtervezéséhez. A két tanítási nyelvű iskolák számára rendelkezésre álló idegen nyelvű tantárgyi tankönyvek nyelvezetük alapján két csoportba oszthatók. Az egyik csoportot az úgynevezett tükörfordítású tankönyvek alkotják, melyekben gyakoriak a szakmai hibák, és a helytelen fordítások. Ezzel ellentétben a célszágbeli könyvek szókincse aktuális, azonban az anyanyelvi beszélőknek készült, ezért megfogalmazása helyenként nehezen érthető a két tanítási nyelvű oktatásban részesülő tanulók számára, valamint tematikája és követelménye nem egyezik a hazai követelményrendszerrel. Ellene szól továbbá, hogy ezek a könyvek sokba kerülnek, az ingyenesen, adományként kapott könyvek pedig gyakran elavultak. A két tanítási nyelvű iskolák tankönyv-ellátottsága már a kezdetekkor is problémákba ütközött.

Annak érdekében, hogy az idegen nyelven tanulók a magyarul tanulókkal azonos színvonalon részesüljenek az oktatásban, a legtöbbet használt tankönyveket fordították le. A tankönyvvé nyilvánítási eljárás során három szakértő vizsgálja a tankönyveket, ezt követően az Oktatási Hivatal felveszi a könyvet a tankönyvrendszerre. Az engedély öt évre szól (*Vámos, 2009. 5–8. o.; Fehér könyv, 2012. 34–35. o.*).

5.2. Célnyelvi civilizáció tantárgy

A célnyelvi civilizáció tantárgy témakörébe tartoznak a célnyelvi országok földrajzával, gazdaságával, történelmével, irodalmával, művészetével kapcsolatos ismeretek. A tantárgyat lehet önállóan, valamint a célnyelvvel közös órakeretben oktatni. A célnyelvi civilizáció az adott célnyelven folyik, így a tantárgy oktatásának és tanulásának elengedhetetlen feltétele, hogy a tanulók egy bizonyos nyelvi szintre eljussanak.⁸

2. táblázat. Négy évfolyamos gimnázium óraszámainak az összehasonlítása a 26/1997. MKM rendelet alapján

<i>Négy évfolyamos gimnázium</i>	<i>9. évf.</i>	<i>10. évf.</i>	<i>11. évf.</i>	<i>12. évf.</i>
<i>Magyar nyelv és irodalom</i>	148	148	148	128
<i>Célnyelv</i>	333	185	185	128
<i>Célnyelvi civilizáció</i>			74	64
<i>2. idegen nyelv</i>	111	111	111	111

A 26/1997. MKM rendelet alapján a célnyelvi civilizáció tantárgy 11–12. évfolyamon folyhat. Fontos megemlíteni, hogy a két tanítási nyelvű oktatás nagyobb órakeretet biztosít a célnyelv oktatásának, mint a magyar nyelv és irodalom tantárgynak. A 4/2013. EMMI rendelet a célnyelvi civilizáció tantárgy céljának tekinti, hogy a tanulók tájékozottá váljanak a célnyelvi ország kultúrájában. A tanulóknak lehetőségük nyílik a célország jellegzetességeit

⁸ 26/1997. MKM rendelet

összehasonlítani a magyar kultúra értékeivel. A 4/2013. EMMI rendelet szabályozza az intézmények számára a célnyelv, valamint a célnyelvi civilizáció tantárgyhoz fűződő óraszámokat is. Az általános iskolák tekintetében minden osztály számára évi 180 célnyelvi órát határoz meg, a célnyelvi civilizáció oktatását a felső tagozatokon évi 36 tanóraban állapítja meg. E tárgy oktatásához nélkülözhetetlen egy már meglévő nyelvi szint elérése, így általános iskolában az ötödik évfolyamtól, gimnáziumi képzés esetén – az előkészítő évfolyam kivételével – a teljes képzés alatt oktatható a tárgy.

5.3. Célok

A fenti rendelet alapján kijelenthetjük, hogy a két tanítási nyelvű oktatás célja, hogy az anyanyelvi és a célnyelvi kommunikációs készségek egyidejűleg fejlődjenek, a tanulók sajátítsák el az idegen nyelven történő tanulás stratégiáit, a célnyelvi műveltség intenzíven fejlődjön, valamint a tanulók képesek legyenek felsőfokú tanulmányaikat célnyelven folytatni, és hivatásukat a célnyelven is magas szintű nyelvtudással műveljék.⁹

6. Gyönk és a két tanítási nyelv

6.1. Gyönk a kétnyelvűség tükrében

Gyönk, a németek ajkán Jink, Tolna megye szívében, a sváb nyelvterület kellős közepén, a Hegyháton fekszik, 2009 októberében nyerte el a városi rangot. A település a közelmúltig két részre – magyar és német – volt tagolódva. Az 1700-as évek elején végbement nagy áttelepülések idején egy Hessen környékéről érkező népcsoport települt be több Tolna megyei településre.¹⁰

A betelepítés után egyre inkább a magyar nyelv vált dominánssá ezekben a családokban, ami azt jelentette, hogy csak intézményes keretek között sikerülhet a német nyelvet és kultúrát ápolni, a következő generációknak továbbadni.

⁹ 4/2013. EMMI rendelet

¹⁰ <http://gyonk.hu/telepules/gyonkrol/> (Megtekintés: 2016. 02. 08.)

Az 1800-as évek végén a közel 3500 fős település lakosainak közel 60%-a vallotta magát német nemzetiségűnek, ám azóta ez a szám a második világháború utáni események végett drasztikusan visszaesett, mára már csak pár százra tehető a német ajkúak száma. Az általános iskolában 1957 óta folyik nyelvoktatás, az óvodában 1974-ben kezdték meg a nemzetiségi óvodai nevelést. A város hosszú időn át, 1961-ig járási székhelyként funkcionált, ami jótékony hatást gyakorolt szellemiségére, megszűnésével jelentősen lelassult a fejlődés (Tóth, 2003. 29. o.).

Gyöngnek több testvérvárosa van, ebből Németországban található Griesheim, Darmstadt és Wilkau-Hasslau, valamint Franciaországban Bar-le-Duc. Gyöngön 3–18 éves kor között folyamatos és eredményes a nyelvoktatás.¹¹

6.2. A gimnázium története

„*Csitvay András*, ságvári lelkész 1805 márciusában a német nyelv tanulása érdekében fiát Nagyszékelybe vitte, ahol az akkori német ajkú lelkésznek, *Keck Dánielnek* is volt tanulásra alkalmas két fia. A két gondos atya kölcsönös eszmecserét követően egy Nagyszékelyben felállítandó központi iskolának a létrehozásában egyezett meg” (Domokos, 2003. 16. o.). A két lelkész elhatározta, hogy 170 Ft fizetés fejében olyan mestert hoznak, aki a centrális iskolát is elvezeti. A közösség negatívan állt a dologhoz, ezért a két alapító magához fogadta *Laky István* tanítót, akinek szállást vásároltak, és 1806 januárjában három növendékkel (Csicsvai András, Keck Dániel és *Keck Dénes*) elkezdődött a tanítás. A Centrális Oskola első mestere fizetésének egy részét a „Magyar Székelyi Oskolától” kapta, másik felét pedig a tanulók szüleitől a latin és a német nyelv tanításáért. Két év leforgása alatt a tanítványok száma olyan szinten megnövekedett, hogy az egyháztanácsnak segédoktatóról kellett gondoskodnia, azonban a vizsgán mutatott kiváló eredmények ellenére a megye előljárói nem támogatták kellőképpen az iskolát (Szabó, 2006. 18. o.).

1809-ben a mester távozott, helyére olyan tanítót kerestek, aki mostoha viszonyok között, az alacsony fizetség ellenére is lelkesen és tántoríthatatlanul képes tanítani. Ilyen oktatót találtak *Mányoki József* személyében, aki 1810-ben már szép eredményeket ért el tanítványaival a vizsgán. Az eredményes

¹¹ <http://gyonk.hu/telepules/testverkapcsolat/> (Megtekintés: 2016. 02. 08.)

munkájának köszönhetően két segítőtársat kapott a német és latin nyelv oktatásához. A későbbiekben tanítottak retorikát, logikát, valamint grammatikát, aminek következtében nélkülözhetetlenné vált újabb tanítók alkalmazása (Szabó, 2006. 19. o.).

Keck Dániel, az iskola egyik alapítójának halála után Nagyszékelyben tarthatatlanná vált a helyzet. Az egyházak ellenségeskedései, valamint a robotszolgálat végett az iskola pártfogói olyan helyre igyekeztek áttelepíteni az iskolát, ahol a helybéli földesurak is megfelelőképpen támogatják. Ezt követően a gyönki előjárók felajánlották az iskola befogadását (Domokos, 2003. 18. o.).

A gimnáziumot 1812-ben helyezték át Gyönkre. A gimnázium talpkövét 1812. június 4-én tették le, az alapító okiratot 1812. augusztus 29-én írták alá. Az alapító okirat 3. pontjában az iskola legfontosabb céljának a német nyelv tanítását jelölték meg, melynek immár több mint 200 éve eleget tesznek a pedagógusok. Az építkezés 1812. augusztus 4-én kezdődött, és már november végén a Nagyszékelyből áthozott tanítványok megkezdheték a tanévet. A diákok nevelése osztályokban zajlott, azonban ekkor még kidolgozott tanterv híján a tanítók belátásuk és tudásuk alapján, egyéni módszerek alkalmazásával tanítottak. 1848-ban a tanárok elérték, hogy 1 fővel bővíthessen a tanári kar, így már négy tanár dolgozott az iskolában (Domokos, 2003. 18–24. o.).

1852-ben a *Bach* kormány meg akarta akadályozni az iskola fejlődését. A tanári karnak nagy nehézségek árán sikerült folytatnia a munkát. Az 1840-es években az iskola „napirendje” a következőkből állt: hétfőn, kedden, csütörtökön és pénteken 8–11 és 14–16 között leckéjük volt, szerdán és szombaton délelőtt ismételték, a délutánjuk szabad volt. Gyönkön még 1849-ben sem folytak véres harcok, azonban ennek ellenére számtalanszor bebizonyították, hogy e szellemtől nem idegenek. Ezt jelzi többek között az 1960 decemberében a gimnázium épületére kitűzött ’48-as zászló, melynek következtében a testület szembeszállt a helyi földesúrral, aki egyben az iskola fenntartója volt (Szabó, 2006. 21. o.).

1862-ben formailag megszűnt a helybéli földesurak beavatkozása, ugyanis a gimnázium kerületi középiskola lett, így a kerületi tanbiztos felügyelete alá került az intézmény. 1866-ban a pénzügyek kezelését átvette az iskolaszék, ennek eredményeképp 1867-től megjelenhetett az iskolai értesítő, és 1871-ben a tanári fizetést 800 Ft-ra lehetett emelni. 1868-tól a megszűnő haladó osztályrendszer helyébe a mérsékelt szakrendszer lépett. A tanároknak heti 26 órát kellett tartaniuk. Testnevelés az 1871/72-es tanévben volt először,

ugyanettől az évtől működött az önképzőkör, valamint a következő tanévtől tanítottak rajzot, szépirást, angolt és franciát. A tanárok havi rendszerességgel tartottak tanulmányi konferenciát, negyedévente szakmai értekezletet. A gimnázium mellett internátus működött, mely az első évben, 1938-ban 27 tanuló számára biztosított teljes ellátást. Napirendjében többek között szerepeltek a német társalgási órák. Az V. osztály megnyitására 1941 augusztusában határozott a fenntartótestület, és a következő tanévtől fokozatosan igyekezett teljes gimnáziummá fejleszteni az iskolát. 1852-ben, a Bach-korszakban megszüntették a felső tagozatot, valamint néhány évre megvonta a gimnáziumtól a nyilvánossági jogot, mert a '48-as szellem elevenen élt tanárokból és diákokból egyaránt. 1909 novemberében a tantestület emlékiratot terjesztett a fenntartó elé, melyben kérte a gimnázium Dombóvárra való áthelyezését. A környékbeli nagyobb települések szintén pályáztak, azonban végül mégis a maradás mellett döntöttek. Az iskolában a tanítás a háború éveit is folytatta. A Tanácsköztársaság kikiáltását követően valamennyi iskolát államosítottak, többek között új tankönyvek megírását kezdeményezték és megszűnt a hitoktatás. Ennek ellenszegülve a gimnázium falai között tartották meg a lelkészek a vallástan órát. A *Horthy-rendszer* hatalomra jutásával eltörölték a változásokat. A teljes gimnáziummá fejlődés új épületeket kívánt volna, azonban a szűkös anyagi helyzet és a II. világháború végett nem került sor a befejezésére. A gimnázium épülete a II. világháború alatt katonai kórházként funkcionált, ennek ellenére a tanítás más épületekben folyt. 1948-ban állami intézmény vált a gimnáziumból és az internátusból. A felszabadulás után a pedagógusok beléptek a Pedagógus Szakszervezetbe és ott vezető szerepet vállaltak, emellett orosz nyelvből két személy szaktanári képesítést szerzett. A gimnázium ugyanebben az időben lett érettségi bizonyítványt adó hely. Több tanuló részt vett *Rákosi-versenyeken*¹², illetve többen Rákosi-ösztöndíjjal végeztek egyetemi tanulmányaikat, valamint három fő a Szovjetunióban tanulhatott. Az 1962-es tanév tette először lehetővé, hogy humán és reál bontásban, párhuzamosan induljanak osztályok. A hatvanas évek végére az intézmény korszerű 8 osztályos gimnáziummá fejlődött (Szabó, 2006. 20–33. o.).

¹² Rákosi Mátyás 60. születésnapja alkalmából az általános, közép-, ill. főiskolák tanulói számára szervezett tanulmányi verseny, melyben a legjobb eredményeket elért tanulók ösztöndíjban részesültek.

6.3. Gyönk és a két tannyelvűség

Az 1960-as évektől emelt szintű német nyelv oktatását vezették be, így nyelvi laboratóriumot vásároltak. Az emelt óraszámiban tanított német nyelv oktatását többek között az indokolta, hogy a tanulók egy része alapvető német nyelvtudással érkezett az intézménybe, emellett az iskolában kiváló szaktanárok álltak és állnak rendelkezésre. Az 1981/82-es tanévből testvérkapcsolat működött az NDK-beli Karl Marx Stadt-i gimnáziummal, mely kapcsán évente látogatták meg az iskolák delegációi a testvériskolát (*Szabó, 2006. 32–33. o.; Petz, 2006. 47. o.*).

1985-ben megindultak az előkészületek a két tannyelvű képzés feltételeinek megteremtésére, mely kapcsán az iskola arra hivatkozott, hogy 1806-ban egy német és egy magyar nyelvű prédikátor alapította az iskolát, a német nyelv tanítása folyamatosan jelen volt a gimnázium történetében, 1962-től működik német tagozatos osztály, és jelentős a német nemzetiségi kisebbség aránya a területen. 1986-ban jóváhagyásra került a következő tanévben induló két nyelvű osztály. A kísérletben résztvevő iskolákban 5 éves képzés indult, és nem volt szükséges az előzetes nyelvtudás. A gyöнки gimnázium lett a kontroll iskola, ahová a nyelvismerettel rendelkező diákok nyerhettek felvételt, valamint a képzési idő 4 év volt. Az 1987-es tanévben a gyöнки gimnáziumban 18 tanuló kezdte meg tanulmányait két tannyelvű képzésben, a diákok zöme Tolna megyéből, azonban akadt, aki Veszprémből, Debrecenből érkezett (*Petz, 2006. 50–53. o.*).

A tanulók az iskolai év megkezdése előtt három hetes előkészítő táborban vettek részt. Az első év után *Dr. Friedrich Bubner*, NSZK-ból érkezett angol–német tanár úgy vélte, nincs elegendő tankönyv, gyenge a tanulói előképzettség, valamint kevésnek tartotta az első osztályosok évi óraszámát a kívánt nyelvi szint eléréséhez. Az 1990-es tanévben 11 tagú volt a német nyelvi munkaközösség, ebből 5 fő tanított németet, négyen tanítottak történelmet németül, két tanárnő oktatta a fizikát, továbbá hárman tanították a földrajzot. A munkaközösség vezetője *Humné Szentesi Katalin* volt, akinek a helyi tantervek elkészítésében, a két nyelvű oktatás koordinálásában, valamint a versenyző tanulók felkészítésében egyaránt nagy szerepe volt. Kiváló munkáját igazolja, hogy 1997–2002 között igazgatóhelyettes, 2002-től az iskola igazgatója lett (*Petz, 2006. 54–56. o.*).

1991-ben voltak az első két nyelvű érettségi vizsgák, melyen 12 tanuló felsőfokú, 5 diák középfokú bizonyítványt szerzett. Ugyanebben az évben kezdődött el a hat osztályos gimnáziumi képzés előkészítése. Az első hat évfolyamos német nemzetiségi osztály 1993-ban kezdte meg a tanulást. Az intézmény 1995-től akkreditált nyelvvizsgaközpontként is funkcionál, 1995-től ÖSD nyelvvizsgát, 1996-tól DSD nyelvvizsgát tehetnek a diákok. 2005-ben, a kétszintű érettségi bevezetésével kapcsolatban nehézséget okozott a záradékok hibás, és későn érkezett hivatalos fordítása, azonban a vizsgáról pozitív benyomások születtek. A kétnyelvű oktatásban rendkívül fontos szerepet játszik a tanári kar szoros együttműködése. A gyakorlat azt bizonyítja, hogy rendkívül hasznos, ha a nyelvtanárok, a tantárgyakat német nyelven tanítók, valamint a vendégtanárok munkaközösséget alkotnak és rendszeresen értékelik az elvégzett munkát, illetve megbeszélik a felmerülő problémákat (*Petz, 2006. 59–61. o.; Humné, 2006. 68–69. o.*).

Az intézményben a diákcsereprogram is szép múltra tekint vissza. A résztvevők bemutatkozó levelet küldenek egymásnak, amely azt a célt szolgálja, hogy megtalálják a számukra legmegfelelőbb partnert. A magyar diákok célja a kultúra megismerése mellett nyelvtudásuk fejlesztése, ennek biztosítása érdekében szervezik a sokrétű programokat, melyek visszatérő eleme az iskola-, illetve óralátogatás, a testvérvárosok megismerése, valamint a vendéglátó családjával közösen szervezett családi programok. A magyarországi programok visszatérő elemei: Budapest, Pécs, Szeged, a Balaton, valamint Gyöngyös szűkebb régiójának megismerése (*Roßberg és Reutter, 2006. 178–180. o.*).

A társadalom szemében él egy olyan tézis, miszerint a két tanítási nyelvű oktatásban résztvevő diákok mást, illetve kevesebbet tanulnak. A képzés fontos részét képezi, hogy a tanulók ne csak a nyelvtani szabályokat és a szókincset sajátítsák el az adott nyelvből, hanem ismerkedjenek meg a célnyelvi ország történelmével, földrajzával, kultúrájával, tehát ilyen értelemben kijelenthetjük, hogy a képzésben résztvevők valóban mást is tanulnak. A tézis másik felének megcáfolásául az utóbbi diagram szolgál, mely a középszintű történelem

¹³ http://www.oktatas.hu/koznevelas/erettsegi/statisztikak_vizsgaeredmenyek (Megtekintés: 2016. 02. 01.)

érettségi vizsga elmúlt évek átlagait hasonlítja össze az általam vizsgált gimnáziumban az Oktatási Hivatal statisztikái¹³ alapján. Azért a történelem tantárgyat választottam, mert ezt a tárgyat a legtöbb két tanítási nyelvű iskola a képzés kezdetétől célnyelven tanítja, valamint mert kötelező érettségi tárgyként szerepel. Az eredmények ismertetése előtt fontosnak tartom az intézmény Pedagógiai Programja alapján ismertetni, hogy mely tagozaton milyen óraszámok mellett kell helytállni az érettségi vizsgán. A két tanítási nyelvű tagozaton, valamint a magyar nyelven érettségiző diszlexiás osztályban a kilencedikben heti három, tíz- és tizenegyedik osztályban heti négy, valamint az érettségi évében heti öt tanóra áll rendelkezésre. Az általános tantervű osztályok a gimnázium első két évében heti három, az utolsó két évben heti négy tanóraban tanulják a tárgyat. Az átlagok alapján elmondható néhány nagyobb kilengéstől eltekintve, hogy tanítási nyelvtől függetlenül közel azonos szinten teljesítik a vizsgát a végzős diákok (*1. diagram*).

1. diagram. A középszintű történelem érettségi átlagainak alakulása a kétszintű érettségi bevezetése után

Összegzés

A tanulmány a két tanítási nyelvű oktatás bevezetését, megvalósulásának lehetőségeit, feltételeit, nehézségeit és formáit, illetve egy vidéki, két tanítási nyelvű gimnázium létrejöttét és a benne dolgozó pedagógusok máig tartó lelkiismeretes munkájának eredményeit ismertette. Bemutatta az idegen nyelv oktatásának jogi kereteit és céljait.

Hazánk kis ország, a világon pedig nagyon kevesen beszélnek a nyelvünket, így elengedhetetlen, hogy anyanyelvünk mellett egy másik nyelven is képesek legyünk kommunikálni és gondolkodni. A nyelvtudás hozzájárul az adott ország versenyképességének növekedéséhez. Ennek érdekében itthon az európai uniós átlaghoz viszonyítva magas óraszámban folyik az idegen nyelv tanítás, ennek ellenére a várt eredmények mégis elmaradnak. Az idegen nyelvek magas szintű műveléséhez vezető út a két tanítási nyelvű oktatásban rejlik.

Jelen tanulmány keretei ennyit tettek lehetővé, azonban érdekes kutatási témának találok többek között a határon túli magyarság kétnyelvűségének vizsgálatát, a két tanítási nyelvű képzésben részt vevő tanárok és diákok motivációját.

Melléklet

1. sz. melléklet. A Közös Európai Referenciakeret (KER) szintjei

<i>Szint</i>	<i>Leírás</i>
A1	Képes egyszerű kapcsolatteremtésre, ha a másik személy hajlandó a mondanivalóját kissé lassabban vagy más kifejezésekkel is megismételni, illetve segíti a mondanivaló megformálását. Fel tud tenni és meg tud válaszolni olyan kérdéseket, amelyek a mindennapi szükségletek konkrét kifejezésére szolgálnak. Egyszerű kifejezésekkel és mondatokkal be tudja mutatni a lakóhelyét és az ismerőseit.
A2	Az egyszerű, rutinszerű helyzetekben egyszerű és közvetlen módon cserél információt mindennapi tevékenységekről vagy témákról. A nagyon rövid információcserére még akkor is képes, ha egyébként nem ért meg eleget ahhoz, hogy a társalgásban folyamatosan részt vegyen. Egyszerű eszközökkel és mondatokkal tud beszélni a családjáról és más személyekről, életkörülményeiről, tanulmányairól, jelenlegi vagy előző szakmai tevékenységeiről.

Szint	Leírás
B1	Elboldogul a legtöbb olyan nyelvi helyzetben, amely utazás során adódik. Felkészülés nélkül részt tud venni az ismert, az érdeklődési körének megfelelő, vagy a mindennapi témákról (pl. család, szabadidő, tanulás, munka, utazás, aktuális események) folyó társalgásban. Egyszerű kifejezésekkel tud beszélni élményekről, eseményekről, álmairól, reményeiről és céljairól. Röviden is meg tudja magyarázni, indokolni véleményét és terveit.
B2	Az anyanyelvi beszélővel természetes, könnyed és közvetlen kapcsolatteremtésre képes. Aktívan részt tud venni az ismert témákról folyó társalgásban, úgy, hogy közben élvezve kifejti a véleményét. Világosan és kellő részletességgel fejezi ki magát számos, az érdeklődési körébe tartozó témában. Ki tudja fejteni a véleményét valamely aktuális témáról úgy, hogy részletezi a különböző lehetőségek előnyeit és hátrányait.
C1	Folyamatosan és gördülékenyen fejezi ki magát, ritkán keresi a szavakat és kifejezéseket. A nyelvet könnyeden és hatékonyan használja a különböző társadalmi és szakmai kapcsolatokban. Gondolatait, véleményét pontosan ki tudja fejteni; hozzászólásait a beszélőtársakéhoz tudja kapcsolni. Világosan és részletesen tud leírni bonyolult dolgokat úgy, hogy más kapcsolódó témaköröket is bevon, egyes elemeket részletez, és mondanivalóját megfelelően fejezi be.
C2	Könnyedén részt tud venni bármilyen társalgásban, vitában; nagy biztonsággal alkalmaz sajátos kifejezéseket és különböző nyelvi fordulatokat. Gördülékenyen, szabatosan, az árnyalatok finom kifejezésére is ügyelve beszél. Ha elakad, úgy kezdi újra és fogalmazza át a mondandóját, hogy az szinte fel sem tűnik. Világosan és folyamatosan, stílusát a helyzethez igazítva írja le vagy fejt ki bármit, előadását logikusan szerkeszti meg; segíti a hallgatót abban, hogy a lényeges pontokat kiragadja és megjegyyezze.

Irodalom

- Bognárné Fejes Anikó (2009, szerk.): *Jubileumi évkönyv: Magyar–Angol Tannyelvű Gimnázium és Kollégium, Balatonalmádi, 1988–2008*. Magyar–Angol Tannyelvű Gimnázium és Kollégium, Balatonalmádi.
- Boros Betty és Kállai János (1995): *Évek könyve a nagykállói Korányi Frigyes Gimnáziumról, 1965–1995*. Korányi Frigyes Gimnázium, Nagykálló.
- Cserniczkó István (2014): Nyelvtanítás politikus módra. *Muratáj Irodalmi, művelődési, társadalomtudományi és kritikai folyóirat*, **58**. 1–2. sz. 63–71.

- Csizér Kata, Dörnyei Zoltán és Nyilasi Emese (1999): Az általános iskolások nyelvtanulási attitűdjei és nyelvválasztása Magyarországon. Az oroszról az angolig? *Magyar Pedagógia*, **99**. 2. sz. 193–204.
- Csomor Józsefné és Nagy András (1992): *A Lehel Vezér Gimnázium 225. jubileumi évkönyve*. Lehel Vezér Gimnázium, Jászberény.
- Dobay Béla (1981, szerk.): *A sárospataki Rákóczi Gimnázium jubileumi évkönyve 1531–1981*. Rákóczi Gimnázium, Sárospatak.
- Domokos József (2003): *A Gyönki Református Gimnázium története*. <http://www.tlgimi.hu/tortenelem/index.html> (Megtekintés: 2015. 07. 05.)
- Döbör András (2007): A nemzeti kultúra és a magyar nyelv ügye a felvilágosodás- és reformkori magyar sajtóban. In: T. Kiss Tamás (szerk.): *Kultúra–művészet–társadalom a globalizáció világában*. Szeged.
- Melléklet a 49545-2/2012. számú előterjesztéshez: A nemzeti idegennyelv-oktatás fejlesztésének stratégiája az általános iskolától a diplomáig*. Fehér Könyv, 2012.
- Fizel Natasa (2014): Kooperáció vagy integráció? A Szegedi Állami Polgári Iskola Tanárképző Főiskola és a Ferenc József Tudományegyetem együttműködésének szegmensei 1928 és 1932 között. *Magyar Pedagógia*, **114**. 4. sz. 237–257.
- Horváth Márta (2007): Idegennyelv oktatás Magyarországon a XX. század második felében a tantervek és utasítások tükrében. In: Nagyné Schmelcz Erika (szerk.): *Műhelymunkák 3*. Krúdy Könyvkiadó és Nyomda, Nyíregyháza. 7–18.
- Humné Szentesi Katalin (2006): Az iskola története 1996-tól napjainkig. In: Petz Péter és Humné Szentesi Katalin (szerk.): *A gyönki „Tolnai Lajos” Gimnázium bicentenáriumi évkönyve*. Tolnai Lajos Gimnázium, Gyöngy. 68–69.
- Kedves Ferenc (2005, szerk.): *A Kisfaludy Károly Gimnázium, Mohács, 1935–2005*. Kisfaludy Károly Gimnázium, Mohács.
- Kajdi Marianna (2009): *Egy innováció tapasztalatai (20 éves a két tannyelvű program a Varga Katalin Gimnáziumban)*. Záródolgozat.

- Lesznyák Márta (1996): Kétnyelvűség és kéttannyelvű oktatás. *Magyar Pedagógia*, **96.** 3. sz. 217–230.
- Nógrádiné Kiss Magdolna (2003): *A nyelvi képzés változásai és strukturáltsága a magyar honvédségnél a rendszerváltástól napjainkig*. Doktori (PhD) értekezés. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola, Budapest.
- Persa Krisztina (1984): *A mosonmagyaróvári Kossuth Lajos Gimnázium története*. Kossuth Lajos Gimnázium, Mosonmagyaróvár.
- Petz Péter (2006): Az iskola története 1977–1996. In: Petz Péter és Humné Szentesi Katalin (szerk.): *A gyönki „Tolnai Lajos” Gimnázium bicentenáriumi évkönyve*. Tolnai Lajos Gimnázium, Gyöng. 38–67.
- Roßberg, Klaus és Reutter, Caro (2006): Diákcseriprogram Darmstadt–Gyöng. In: Petz Péter és Humné Szentesi Katalin (szerk.): *A gyönki „Tolnai Lajos” Gimnázium bicentenáriumi évkönyve*. Tolnai Lajos Gimnázium, Gyöng. 178–180.
- Sebestyén Kereszthidi Ágnes (2011): Két tanítási nyelvű képzésben, alsó tagozaton oktató nyelvtanítók meggyőződéseinek elemzése. *Magyar Pedagógia*, **111.** 1. sz. 79–103.
- Simon Zsuzsanna (2002): *Besonderheiten des bilingualen Unterrichts*. Szakdolgozat. Kézirat. Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár.
- Szabó József (2006): Az iskola alapítása 1806–1812. In: Petz Péter és Humné Szentesi Katalin (szerk.): *A gyönki „Tolnai Lajos” Gimnázium bicentenáriumi évkönyve*. Tolnai Lajos Gimnázium, Gyöng. 18–19.
- Szabó József (2006): Az iskola fejlődése Gyöngön 1812–1867. In: Petz Péter és Humné Szentesi Katalin (szerk.): *A gyönki „Tolnai Lajos” Gimnázium bicentenáriumi évkönyve*. Tolnai Lajos Gimnázium, Gyöng. 20–24.
- Szabó József (2006): Az iskola története 1867–1956-ig. In: Petz Péter és Humné Szentesi Katalin (szerk.): *A gyönki „Tolnai Lajos” Gimnázium bicentenáriumi évkönyve*. Tolnai Lajos Gimnázium, Gyöng. 25–29.

- Szabó József (2006): Az iskola története, emlékképek 1956–1969. In: Petz Péter és Humné Szentesi Katalin (szerk.): *A gyönk „Tolnai Lajos” Gimnázium bicentenáriumi évkönyve*. Tolnai Lajos Gimnázium, Gyönk. 30–33.
- Tóth Hajnalka (2003): *Magyar diákok a Süddeutsche Zeitungban – újságíró projekt a Tolnai Lajos Gimnáziumban, Gyönkön*. Szakdolgozat. Kézirat. Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár.
- Vámos Ágnes (2008): *Változó társadalom – növekedő „nyelvéhség” – Az ún. kéttannyelvű gimnáziumok fejlesztése és e fejlesztés hatása a közoktatásra*. 17–26.
- Vámos Ágnes (2009): A két tanítási nyelvű iskolák tankönyv- és taneszköz-ellátottsága és ennek hatása a tannyelvpedagógiára. *Magyar Pedagógia*, **109.** 1. sz. 5–27.